

“Hayat zordur, ama müthiş bir maceradır.”

Nihat Berker babasıyla

Okulumuz, tarihi boyunca çok değerli bilim adamlarının özverili çalışmalarıyla gelişimini sürdürdü. Bu unutulmaz kişiler arasında ilk akla geleceklerden biri kuşkusuz Prof. Dr. **Ahmet Nihat Berker**. Prof. Berker, babası Ord. Prof. Dr. **Ratip Berker**'in (İTÜ Makine Fakültesi kurucu dekanı) isteği üzerine uzun yıllar öğretim görevlisi olarak çalıştığı MIT'den ayrılıp 1999 yılında yurduna, baba yadigarı İTÜ'ye dönerek bayrağı devralır. Üniversitemizde geçirdiği yıllar içinde birçok yeniliğe öncü olur. Nihat Berker'i bilmeyenlere tanıtmak, tanıyanlara da tatlı bir tebessümle anımsatmak için Fen-Edebiyat Fakültesi'ndeki odasında İTÜ'yü, anılarını, eğitim ve yaşam üzerine olan fikirlerini konuştuk.

Prof. Dr. Nihat Berker

1949 yılında İstanbul'da doğdu. 1967 yılında Robert Koleji'nden mezun olduktan sonra lisans eğitimi için gittiği MIT'den (Massachusetts Institute of Technology) dört sene içinde fizik ve kimya dallarından mezun oldu ve 1988 yılında fizik profesörü ünvanını aldı. 1999 yılına kadar akademik çalışmalarına yurt dışında devam etti. Bu tarihten sonra döndüğü İTÜ'de 2005 yılına dek akademisyenliğin yanı sıra, Fizik Bölüm Başkanlığı ve Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı görevlerinde bulundu. 2005 yılından bu yana ise Koç Üniversitesi'nde ders veriyor. Türkiye'ye döndüğünden beri de MIT'nin hızlandırılmış kurslarında hocalık yapmayı sürdürüyor.

İTÜ şu anki durumundan daha iyiye nasıl götürülebilir?

Öncelikle bir üniversitenin ana görevi eğitim vermektir. Üniversiteler bunun için kurulur. Eğitimdeki kalite artışı ister istemez araştırılmayı, araştırma da toplumsal ilerlemeyi beraberinde getirir. Dolayısıyla optimize edilmesi gereken şey her zaman için öğrencilere iyi hizmet vermek. Pekî bunu nasıl yapabiliriz? Bir kere batıdakiler bir şeyi yapıyor diye bunu mutlaka bizim de yapmamıza gerek yok. Fakat özgün olmaya çalışırken kendimizi dünyadan soyutlamak da anlamsız olur. MIT'nin fizik bölümü hocaları her iki senede bir oturma programının nasıl geliştirilebileceğini tartışıyor. Öte yandan verilen derslerin yanında başka şeyler de gerekiyor. Bence bütün dersleri yüksek notlarla geçmiş ve okulu dört senede tamamlamış başarılı bir öğrenci olmak için yeterli değil. Çağımızın eğitim anlayışı mutlaka ve mutlaka araştırma gruplarına dâhil olup projelerde yer almayı gerektiriyor. Yani birinci sınıftan itibaren bir hocaya gidip "Hocam ne üzerine çalışıyorsunuz, bana birkaç makale verin" diyerek ilgilenmek lazım. Bunun da not vs. gibi karşılıklar beklenmeden yapılması gerekiyor. Kanaatimce başarılı bir lisans öğrencisi böyle olmalıdır. MIT'de araştırmaların yaklaşık üçte biri lisans öğrencileri tarafından yapılıyor. Bunun birçok avantajı var. Bir kere öğrenciler bu işi seviyorlar mı sevmiyorlar mı anlıyorlar. Dersleri sorunsuz geçmek ve okulu problemsiz bitirmekle bir akademisyen, bir mühendis olmak çok farklı şeyler. Ancak araştırma yaparak işin tadına varılabilir ve sevilmediyse başka bir alana geçilebilir. Okul açısından da avantajları var. Araştırma hacmi müthiş geliyor ve yüksek lisansa öğrenci alırken seçim yapmak kolaylaşıyor. Okulumuzda birçok öğrenci lisans seviyesinde

çalışıyor ama daha da çok kişinin bunu yapması lazım. Mesela benim araştırma grubumdaki öğrencilerin hepsi benden fizik 1 ve başka dersler almış öğrenciler, çalışma yoğunluk ve tempomu sevmiş öğrenciler. Her birinin kendi projesi var, her biriyle her hafta görüşüyorum, özgün araştırma sonuçları alıyorlar, makale yazıyorlar, yurtdışında verdikleri sunuşlarda bilimsel toplantıların en iyi konuşmacıları olarak anılıyorlar. Yoruluyorlar, başarıyorlar, önde gelmekten zevk alıyorlar. Bunu yapmak lazım, işin eğlenceli tarafı o.

Üniversitemizdeki yüzde otuz İngilizce eğitim için düşünceleriniz nelerdir?

1999'a kadar otuz sene İngilizce ders verdim ve Türkçe ders vermeğe hasret kaldım. Türkçe daha iyi ders verilebiliyor, ufak bir şaka yapınca karşındaki anlıyor, rahatlıyor insanlar veya ne bileyim bir denklemleri anlatacaksın, onu tamamen günlük hayattan bir örneğe çevirebiliyorsun dolayısıyla ders daha akıcı oluyor. Fakat bunlarla birlikte bizim bu musibetleri öğrenmemiz lazım. Ben milletimi severim; lakin bu konu milliyetçilikle ilgili bir şey değil. Örneğin 400 - 500 sene evvel Doğu Akdeniz'de herkes Türkçe biliyordu, bilmek mecburiydi. Bundan 2000 sene evvel de herkes Latince bilirdi, 3000 sene önce ise herkes Yunanca bilirdi. Belki belirli bir süre sonra herkes yine Türkçe bilecek, hiç belli olmaz. Dolayısıyla öğrenmek gerekiyor, bu o kadar da kazık bir iş değil zaten. Kafamıza boş yere takıyoruz. Bu konuda oyumu kullanacak olsam belki yüzde yirmi derdim ama bu oranı düşürmenin vereceği şuur altı moral bozukluğunu yaşamaya, biz bunu yapamadık demeye değmez. Dolayısıyla bunu takmamak, ana konu haline getirmemek lazım. Benim görüşüm böyle ama bu o kadar da büyük bir mesele değil.

Fen-Edebiyat Fakültesi'ne getirdiğiniz havuz dersi uygulamalarının avantajları nelerdir?

İTÜ'ye geldiğimde ilk gözüme çarpan şey havuz derslerinin durumuydu. Her hoca kendi dersini açıyor, ödev verip vermeye kendisi karar veriyor, sınavlarını kendisi hazırlıyor ve kontrol ediyordu. Bu da kolay hoca zor hoca muhabbetlerini doğuruyordu. Öğrenciler kayıt oldukları hocanın dersine devam etmek zorundaydı. Bu yaşa gelmiş insanları bu şekilde zorlamak doğru değil. Havuz ödevleri ve sınavları uygulamasıyla derslerin toplam bazda eşit olarak verilmesi sağlandı. Bir dersi alan bütün öğrencilere aynı ödevler verilme ve ortak yapılan sınavlar bir araya toplandıktan sonra tekrar dağıtılarak kontrol edilmeye başlandı. Bu uygulama hocaların da yükünü hafifletiyordu. Öğrenciler hangi hocaya kayıt olduklarına bakmaksızın istedikleri hocanın dersine katılabiliyorlardı. Havuz dersi uygulaması kısmen devam ediyor, kısmense geri çekildi.

Basında süper iletkenler konusundaki çalışmalarınızla Nobel Fizik Ödülü'nü kazanabileceğinizle ilgili yazılar okuduk. Bu konu sizin için ne anlam ifade ediyor?

Ödüllerin insanlara verilmesi veya verilmemesi... Bunun kendine ait bir dinamiki var ve bu ciddi önemli değil. Süper iletkenler konusunda daha yapacağımız hesaplar var, iyi de geliyor. Çalışırken ödülleri düşünmemek lazım. Fakat önemli bir ödül var ise o da bir hesabı yapıp çıkarmak, bir problemi çözmektir. Aranızda dağa tırmanan var mı? Sabah çıkarsın yola. Yağmur yağar, sırtındakiler ağırlaşır, bütün vücudun isyan eder ben bunu niye yapıyorum diye. Bir yandan da bir transa gidersin, vücudun artık şikâyet etmekle bir şey

İTÜ'de bulunduğunuz dönemde MIT ile bir burs programı yürütüyorsunuz. Bu nasıl başladı?

MIT programını şöyle başlattık: Birinci senenin ikinci döneminde havuz derslerinde birinci olan öğrenciyi bir haftalığına MIT'ye götürüceğiz dedik. Neden ikinci dönem? Çünkü iyi bir öğrenciyse mekanığı (Fizik 1) göz kırpmadan geçebilirsin bence. Elektrik ve

"Bence bütün dersleri yüksek notlarla geçmiş ve okulu dört senede tamamlamış olmak başarılı bir öğrenci olmak için yeterli değil."

"1999'a kadar otuz sene İngilizce ders verdim ve Türkçe ders vermeğe hasret kaldım."

"Ankara'da bir İTÜ sosyal fakültesinin açılması bir şekilde bizim Ankara'da proje dağıtan kurumlarla yakın irtibatımızı sağlar."

manyetizma (Fizik 2) ise kazık bir şey. Küt diye insanın kafasına vuruyor. Hatırlıyorum, 68 senesinde ben MIT'de lisans öğrencisiyken ilkbaharda birçok kişi hep afalladı bu dersten. Bunu düşünürken, fizik 2'den cidden test oluyor çocuklar dedim. Programı daha sonra Kimya, Matematik ve Biyolojiye genişlettik, Toplum Bilimi de katacaktık. Burs kazanan sınıf birincileri oraya gittiklerinde kendi seçtikleri derslere giriyorlar, ben de onlar için akşamları çeşitli dekanlarla konuşmalar tertip ediyorum, geziyoruz, müzeye gidiyoruz. Geçen sene NBA basketbol maçına da gittik. Sınıf birincisi çocuk oraya gittiğinde MIT'den çok iyi faydalanıyor. Daha gitmeden kataloga bakıyor ve ne yapacağını biliyor. Öğrenciler mezun olurken birincilere birtakım ödüller veriliyor, o da iyi bir şey ama ben fakülte birincisine bir ödül veriyorum, elini sıkıyorum ardından o mezun oluyor, okuldan kayboluyor. Fakat birinci senenin sonunda birini ödüllendirirsen, ondaki o mutluluk üç sene okulda kalıyor ve o mutluluk dalgaları etrafa yayılıyor. Program, şu an Koç'ta devam ediyor. Çocuklar kendi aralarında iletişime geçerek MIT'de, İTÜ'de ve Koç'ta araştırma ortaklıkları kuruyorlar. Böylece çok az bir maliyetten çok büyük faydalar sağlanıyor.

İTÜ'nün devletin desteklerinden ve projelerinden faydalanabilmesi için Ankara'da sosyal bir fakülte açması gerektiğini savunuyorsunuz. İstanbul ismiyle anılan bir üniversitenin Ankara'da fakülte açması değişik tartışmalara yol açabiliyor. Bu konuyu bir de sizden dinleyebilir miyiz?

Öncelikle isimlere takılmamak lazım bence. Bir kere biz bütün Türkiye'ye hizmet veriyoruz. Açık fikrili olarak bütün yöreye, bütün dünyaya hizmet vermemiz gerekir.

Ankara'da bir İTÜ sosyal fakültesinin açılması bir şekilde bizim Ankara'da proje dağıtan kurumlarla yakın irtibatımızı sağlar. Ankara okulları bundan faydalanıyorlar gayet güzel. Bizler niye faydalanamayalım? Dolayısıyla orada bir büro olabilir fakat sonuçta bizim yaptığımız iş eğitim vermek ve orada konuşlanacaksa yine eğitimsel bir büro olabilir. Bir örnek vereyim. MIT'nin iki projesi var: Birisi Cambridge'le diğeri Singapur'la. Singapur çok destek veriyor. Şu anda MIT için bir yerleşke inşa ediliyor Singapur'da. Orada ders verile-

cek. Yani adamlar kalkıp Singapur'a gidiyor. Dolayısıyla hayal gücümüzü sınırlamamak lazım.

Dünyanın saygın okullarının gelir kaynaklarıyla doğru orantılı bir şekilde gelişmelerini gözlemleyebiliyoruz. Yapılan araştırmaların, projelerin katkısı büyük. Peki bunların dışında üniversitemizin gelir kaynakları nasıl artırılabilir?

Gelir kaynağının önemli bir kısmı da mezunların başlıları. Öğrenciler İTÜ'den mutlu ayrılırsa önemli bir kısmı ileride başarılı olacak. Başarılı olmasa bile yılda 100 YTL verir. Öyle çok para toplanır. MIT'deyken eski öğrencilerimize telefon ederdik hocalar bir araya toplanır. Hatta aramızda bir rekabet vardı kim daha fazla para topladı diye. İyi bir fikrim vardı o zaman, hala iyi olduğuna inanıyorum: Kasımın başında bir hafta sonu birinci sınıf öğrencilerinin ailelerini İTÜ yerleşkelerine davet etmek, otobüslerle onlara kolaylık göstermek. Bunun birçok avantajı var. Bir kere bu aileler çocuklarını yollamışlar özellikle İstanbul dışından geliyorsa yerlerini görmeleri önemli. İkincisi iyi niyetin başlangıcı olarak bizim okul olarak duyarlı olduğumuzu anlamaları lazım. Sağ olsun bir kısım mezunumuz bize yardım ediyor fakat böyle yayın bir taban yok. Yani şu anda diyelim ki bir şekilde gelip bir yerleşkemi kapatmaya kalksalar başta devlet mercilerine olmaz diyebiliriz. Fakat öyle bir şey Stanford Üniversitesi'ne yapılacak olsa onların bütün mezunları ve aileleri ayaklanırlar. Biz de olur mu olmaz mı bilmiyorum.

Bildiğimiz kadarıyla İTÜ'ye babanızın isteği üzerine döndünüz. Akademik hayata girişinizde de böyle bir bilimsel mirasın etkisi var mı?

Babamdan direkt olmayan bir şey oldu. Dokuz yaşındaydım. Babamla Gümüşsuyu'nda sınıfa girdik ve onu dinledim. Çok ilginç oldu tabii. Adamlar gır gır geçtim, şimdi utaniyorum. Böyle sonsuz bir silindir yapmıştı "Heh! Çok önemli işler yapıyorsun. Sonsuz silindirler, düzlemler... Ömür boyu, bu da Allah'ın cezası tabii ki... Evde bir kitap geleneği vardı fakat hiçbir zaman akademik hayata gir diye bir baskı yoktu. Lisedyen kimyayı çok seviyordum fakat çok korkuyordum kimyager olursam hoca

olacağım, bir ömür boyu üniversitede kalacağım diye. Dolayısıyla MIT'ye kimya mühendisi olarak girdim. Fakat bir dönem sonra kimyagerliğim, akademik hayatın bana göre olduğunu anladım. İlk dersimi 1969'da bir kuantum mekanik programında vermeye başlamıştım. Ders verince işin tadına varmaya başladım. Birincisi bir şey anlatırken, şu anda bile konuşurken bazı şeyleri daha iyi anlıyorum. İkincisi genç birisiyle konuşurken bu beyin egzersizi insanı genç kıyor. Bu bizim müthiş bir avantajımız. Sız ne kadar saygılı olsanız da ben burada palavra sıkılmaya başlarsam, siz bunu anlarsanız ve ben bunu gözlemlerinizi anlarım. Dolayısıyla ciddi bir test var. Ciddi bir beyin egzersizi yapacaksınız, düşündüğünü söyleyeceksin, tökezlersen düzelteceksin. Yoksa kendi yaşındaki insanlarla birbirimize alışmışız böyle bir testten geçmiyorsun. Bunu bilimde de görüyoruz. Her sene karşında genç birini gördüğün zaman bir şeyin niye, nasıl böyle yapılması gerektiğini anlatacaksın, palavra yok. Bu büyük bir beyin egzersizi, büyük bir avantaj. Bin kere yaşasam fizikçi ve akademisyen olurum herhalde.

Büyük insanların ilk göze çarpan özellikleri mütevazilikleri, kibarlıkları ve bir erdemlerini her türden insana karşı göstermeleridir. Öğrencilerle ilişkilerinizden, iletişimimizden bahsedebilir misiniz biraz?

Biraz romantik olacak ama öncelikle insanların şefkatli davranacakсын ve saygı göstereceksin. Karşındaki saygı gösterince o da sana saygı gösteriyor. Bu demek değil ki ben beleş veya insanlara ödün veren bir hocayım. Hepinizin bir geçmişi, bir ailesi, prensipleri, hırsları, korkuları var. Bir kişisiniz! İkincisi de benim burada olmamın, ekmeğimi kazanmamın sebebi öğrenciler. Öğrenciler olmasa üniversite olmaz. Gayet basit bu. Çok iyi hoca olmak da yani o kadar zor bir şey değil. Arkadaşların, eşin, çocuğun var. Bütün bu insanlarla devamlı ilişki kuruyor, onları mutlu ediyorsun. Aynı şekilde öğrencilere de yaklaşınca aynı şey oluyor. Zaten hocalığın dört kuralı var ama bunlar eş olmanın, oğul olmanın, baba olmanın kurallarıyla aynı kurallar. Etrafındakileri çok çalıştıracaksın, kendin daha çok çalışacaksın, hep güler yüzlü olacaksın bir de kin tutmayacaksın. Bu dördü basit şeyler. Albert Einstein olmaya lüzum yok bunları yapmak için. Şu anda Paris'te araştırmacı olan eski bir öğrencim vardı. Bu öğrencim benim verdiğim istatistik mekanik dersi için çok endişeliydi o zamanlar. Bana bir kaç kere telefon etmişti, sonra görüşmüş, ders kayıtlarını yapmıştı. "Bu ders çok mu zor olacak, nasıl olacak..." şeklinde yakınıyordu. Ben de "Zor olmayacak işte herkes gibi yaparsın" dedim. Fakat fazla da elinden tutmak istemedim. Bir insanın elinden fazla tutmak da doğru değil. Kendisi anlatıyor geçenlerde. O ilk dersten önce

cidden çok gerginmiş. Kendi anlattığına göre ben hızla derse girerken göz göze gelmiş ve ben göz kırpmışım ve o anda bütün korkuları gitmiş. Birisine bir merhaba demenin, bir göz kırpmasının hiçbir götürüsü yok fakat müthiş bir şey kazanıyorsun.

Bir de ünlü sözünüz var: "Hayat Zordur." diye...

Bunu söylerken hayatın zor olmasını diliyoruz ama... Bunun bir anısı da var benden İTB (İnsan ve Toplum Bilimleri) alan arkadaşlar arasında. Ben bu arkadaşları bir hayli zorluyordum. Bir gün Uludağ yolunda arabaları bozuluyor. Onlar da egzozun kömürüyle bir kağıda "Hayat zordur" yazıyorlar ve bunun fotoğrafını çekip bana getiriyorlar.

Herkesin sosyal bilimlere düşüncesi, topluma veya kendi kurumuna prensiplerle ilgili bir katkısı önemli. Yoksa teknik bir işi yapıp "Ben bu işi bitirdim, başka bir şeye de karışmam" demek olmaz. İlk başta korkuyorsun, iyisi mi ben denklemlerle çalışayım diyorsun; fakat sonra anlıyorsun ki fizikçiysen de mühendissen de hayatın büyük çoğunluğu insanlarla, toplum içinde geçiyor. Bunun ötesinde kitap okumak lazım deliler gibi. En sıkışık zamanımda bile kitap okurum, hasta şu anda okuduğum kitapların listesini koyuyorum web siteme. Sonra tiyatroya gitmek, film izlemek lazım. Ama bazen kopuyor insan her şeyden, ben de koptum öğrencilik sırasında çok sıkışık zamanlarımda. İTB derslerinde öğrencilerimin sene sonunda yazdıklarını sakladım. İlk başta kitap okumayı sevmeyen bir insandım; fakat şimdi seviyorum diyen birçok kişi var. Tabii ki asıl önemlisi bunu devam ettirebilmektir.

Prof. Dr. Nihat Berker'le daha birçok şey konuşuldu. Öğrencilerine çok değer veren hocamızın sohbetinden faydalanmak isteyen arkadaşlarımız, kendisini halen uğramakta olduğu, Fen Edebiyat Fakültesi'ndeki odasında bulabilirler.

Letafet Umutlu, Burak Mungan
Fotoğraflar: **Ufuk Sevim**

